

Một số kết quả khảo sát về sự biến đổi của nhân vật thần từ trong thần thoại đến cổ tích thần kỳ Việt Nam

Nguyễn Thị Dung^{a*}

^a Trường Đại học Lao động xã hội

*Email: dungcamg@yahoo.com

Thông tin bài viết

Ngày nhận bài:

30/01/2018

Ngày duyệt đăng:

10/12/2018

Từ khoá:

Thần; thần thoại; truyện cổ tích thần kỳ; biến đổi; Việt Nam.

Tóm tắt

Tìm hiểu sự biến đổi của hệ thống nhân vật thần theo một quá trình mang tính xuyên chuỗi, hệ thống từ thần thoại đến cổ tích thần kỳ Việt Nam, chúng ta sẽ thấy được những bước phát triển về trình độ nhận thức trong tư duy, trong đời sống tâm linh của xã hội, con người Việt Nam. Từ đó, thấy được sự phát triển trong diễn trình tư duy và diễn trình nghệ thuật bay bổng, lãng mạn của người xưa. Chúng ta còn thấy được những nét tương đồng và khác biệt trong nghệ thuật xây dựng nhân vật trong thần thoại và cổ tích. Đây cũng là yếu tố hấp dẫn và kích thích chúng tôi say mê nghiên cứu chủ đề này. Trong khuôn khổ bài viết, chúng tôi sẽ tập trung phân tích các nội dung sau: 1 – Khái niệm về nhân vật thần và phạm vi tư liệu truyện khảo sát; 2 – Mô tả và khảo sát nhân vật thần trong truyện thần thoại các dân tộc ít người Việt Nam; 3 – Mô tả và khảo sát nhân vật thần trong một số truyện cổ tích thần kỳ Việt Nam tiêu biểu; 4 – Nhận xét, đánh giá sự biến đổi của nhân vật thần từ thần thoại đến cổ tích thần kỳ thông qua kết quả khảo sát.

MỞ ĐẦU

Nhân vật thần luôn xuất hiện nhiều và là một đặc trưng trong kho tàng truyện thần thoại và truyện cổ tích của nhiều dân tộc trên thế giới. Thần là kiểu nhân vật thể hiện tư duy, thế giới quan của con người về tự nhiên và xã hội. Hình tượng nhân vật thần cũng rất phổ biến trong truyện thần thoại và cổ tích thần kỳ Việt Nam. Đây là một trong những hình tượng trung tâm, thể hiện một cách tập trung nhận thức của người xưa về tự nhiên, xã hội, lịch sử, phản ánh tư duy trong sáng, hồn nhiên cùng những mơ ước, khát vọng của họ trong quá trình chinh phục tự nhiên và phát triển xã hội. Mặc dù đã có khá nhiều ý kiến, nhất là ý kiến của những nhà nghiên cứu có tên tuổi bàn về nhân vật thần, tuy nhiên hướng nhìn nhận nhân vật thần một cách toàn diện dưới góc độ folklore về cơ bản vẫn chưa nhiều, đặc biệt là *sự biến đổi của nhân*

vật thần thánh từ thần thoại đến cổ tích thần kỳ các dân tộc Việt Nam. Những yếu tố nghệ thuật, cái tạo nên vẻ đẹp của nhân vật thần chưa được xem xét một cách thấu đáo. Chưa có nhiều công trình nghiên cứu đề cập đến sự biến đổi của nhân vật thần trên hai phương diện nghệ thuật là thần thoại và cổ tích thần kỳ. Các tác giả cũng ít đề cập một cách hệ thống về các tiêu chí, cơ sở để xác định nhân vật thần thánh trong mối quan hệ hữu cơ như: Nguồn gốc, tính chất, chức năng, hành động, tác động. Xuất phát từ những lý do trên, chúng tôi thấy cần phải mở rộng phạm vi nghiên cứu để có cái nhìn bao quát hơn về sự biến đổi của nhân vật thần thánh từ thần thoại đến cổ tích thần kỳ để nhằm tìm hiểu nguồn gốc hình thành, phương thức phản ánh thế giới, con người, quá trình biến đổi theo diễn trình tư duy và nghệ thuật của loại nhân vật này trong truyện thần thoại và truyện cổ tích thần kỳ Việt Nam.

Thực hiện bài viết: "Sự biến đổi của nhân vật thần thánh từ thần thoại đến cổ tích thần kỳ Việt Nam", chúng tôi nhằm hướng tới những mục đích sau:

1- Khảo sát những truyện cổ tích thần kỳ Việt Nam (khoảng trên 100 truyện) có nhân vật thần thánh.

2- Khảo sát 181 truyện có nhân vật thần thánh thuộc thể loại thần thoại để thấy được sự biểu hiện và biến đổi của hệ thống nhân vật này trong suốt diễn trình tư duy nghệ thuật của người xưa cho tới khi truyện cổ tích thần kỳ xuất hiện nở rộ v.v...

3- Phân tích, đánh giá, nhận xét các tiêu chí, đặc trưng của nhân vật thần thánh thông qua một số phương diện sau: nhân vật, thế giới kỳ ảo, không gian kỳ ảo, thời gian kỳ ảo, nội dung liên quan nhân vật thần thánh, tần số nhân vật thần thánh xuất hiện, hình thức nhân vật thần thánh xuất hiện v.v...).

NỘI DUNG

1. Phương pháp nghiên cứu

Để thực hiện việc nghiên cứu *Sự biến đổi của nhân vật thần thánh từ thần thoại đến cổ tích thần kỳ các dân tộc Việt Nam*, chúng tôi sử dụng các phương pháp nghiên cứu sau:

- *Phương pháp thống kê, khảo sát tư liệu*

+ Trước hết, chúng tôi tìm đọc một số cuốn truyện thuộc thể loại thần thoại và lựa chọn những truyện có nhân vật thần thánh tiêu biểu trong thể loại tự sự đó rồi tiến hành lựa chọn, thống kê, phân loại.

+ Thứ hai, chúng tôi tập trung chủ yếu vào việc tập hợp một số cuốn truyện cổ tích thần kỳ của Việt Nam đã được xuất bản. Chúng tôi đọc tất cả và dừng lại ở những truyện có nhân vật là thần thánh tiêu biểu. Trên cơ sở đó, chúng tôi thống kê, phân loại chúng.

- *Phương pháp so sánh loại hình*: Trong quá trình nghiên cứu đề tài, chúng tôi sẽ so sánh các nguồn tư liệu để thấy được đặc trưng của từng loại nhân vật thần ở mỗi thể loại (thần của thể loại thần thoại, thần trong cổ tích thần kỳ). Trên cơ sở so sánh, chúng tôi sử dụng phương pháp loại hình để khẳng định nguồn gốc, các chức năng nghệ thuật của nhân vật thần. Từ đó, chúng tôi sẽ phân tích những điểm giống và khác nhau của nhân vật thần trong mỗi thể loại; thấy được tần số xuất hiện (xuất hiện nở rộ hoặc xuất hiện ngày càng ít đi hoặc mới chớm xuất hiện) của loại hình nhân vật này trong thần thoại và cổ tích thần kỳ.

- *Phương pháp hệ thống*: Coi thần là một hệ thống hoàn chỉnh, chúng tôi sử dụng phương pháp hệ thống nhằm tìm hiểu các bộ phận cấu thành của nó (nguồn gốc

hình thành nhân vật, các loại nhân vật, nội dung phản ánh, phương thức phản ánh thế giới của các kiểu nhân vật thần.

- *Phương pháp phân tích tổng hợp*: Nhân vật thần sẽ được chúng tôi phân chia thành các kiểu, loại nhân vật với những chức năng khác nhau. Chúng tôi sẽ phân tích những biểu hiện cụ thể của chúng. Khi phân tích tư liệu, chúng tôi chỉ chọn những dẫn chứng tiêu biểu cho nhân vật thần đó và cuối cùng là rút ra nhận xét, đánh giá tổng hợp.

- *Phương pháp liên ngành*: Chúng tôi sử dụng phương pháp liên ngành (dân tộc học, văn hoá học, phân tâm học v.v...) để lý giải những quan niệm thẩm mỹ cùng nguồn gốc hình thành, những đặc điểm nổi bật và chức năng nghệ thuật của nhân vật thần thánh.

2. Khái niệm nhân vật thần và phạm vi tư liệu truyện khảo sát

2.1. Khái niệm nhân vật thần

Từ trước đến nay, có khá nhiều định nghĩa, khái niệm về thần. Thần được chúng tôi quan niệm như sau: Thần là những nhân vật được xây dựng trong trí tưởng tượng của người xưa. Thần có chức năng trợ giúp, ban tặng cho con người những phép màu... để vượt qua thử thách, thực hiện được mơ ước của mình; đồng thời, thần cũng là những nhân vật gây cản trở cho con người trong quá trình thực hiện mục đích của mình.

Trước đó, Nguyễn Đồng Chi trong công trình *Lược khảo về thần thoại Việt Nam*, Ban Văn Sử Địa, Hà Nội xuất bản năm 1956 khi đề cập đến thần trong thể loại thần thoại đã cho rằng: "Thần thoại là sự tích về các thần". Thần trong thần thoại của người nguyên thủy là do quan niệm vạn vật đều có linh hồn mà xuất hiện. Thần là lực lượng siêu tự nhiên đối với con người. Hoạt động của thần thường là tự do, phóng khoáng, chất phác, vô tư [1].

Trong sách *Lễ ký*, thần được định nghĩa như sau: "Người ta chỉ chết thể xác, còn lại tinh anh, tinh thần. Nếu là người bình thường thì tinh thần đó tan biến vào không trung, nếu là người khi sống có nhiều tài ba công đức thì tinh thần đó sẽ thành thần, mãi mãi có tác động phù trợ người sống nên người sống phải thờ tế thần" [2].

Tác giả Vũ Tự Lập trong cuốn *Văn hóa và cư dân đồng bằng sông Cửu Long*, Nxb KHXH Hà Nội, 1991 đã nhận định về thần như sau: "Thế giới tâm linh là thế giới của cái thiêng liêng, mà ở đó chỉ có cái cao cả, lương thiện và đẹp đẽ mới có thể vươn tới. Cả cộng đồng tôn thờ và cố kết nhau lại trên cơ sở của cái thiêng liêng ấy... Cái thiêng liêng ấy chính là thần" [3].

Hình ảnh thần trong *Từ điển biểu tượng văn hóa thế giới* cũng được nêu rõ: Thần xuất hiện như một bản sao của cái tôi và còn có thể như một con người tách rời bảo vệ cho cái tôi, thần là trực giác của người đó, là tiếng nói của một lương tri siêu lý trí. Như vậy, thần cũng là người, cái bản thể tinh thần tồn tại trong mỗi con người. Người chết ra ma nhưng không phải ai cũng thành thần, phải có bản lĩnh cao cường, có công đức lớn lao hoặc chết vào giờ thiêng mới thành thần [4].

Nhân vật nào cũng có nguồn gốc hình thành. Thần trong thần thoại và cổ tích cũng vậy. Xuất phát từ tín ngưỡng nguyên thủy *Vạn vật có linh hồn*, con người tin rằng mọi vật xung quanh đều có linh hồn. Có thể chia ra làm bốn loại: sùng bái mọi thứ trên trời; sùng bái muôn vật dưới đất; sùng bái động vật và sùng bái con người. Con người sùng bái thể giới tự nhiên và tôn sùng các vật tổ. Từ chỗ sùng bái tín ngưỡng tô tem, con người bắt đầu hướng niềm tin của mình vào thể giới nhiên thần, tin rằng mọi vật đều chứa đựng sức mạnh huyền bí của thần linh. Đây được coi là hệ thống thần linh sơ khai, bản địa, mang lớp văn hóa xưa nhất so với các thần linh được thờ cúng về sau. Cũng từ tín ngưỡng tô tem, tín ngưỡng nhiên thần, con người lại thể hiện niềm tin, sùng bái hệ thống nhân thần. Có thể nói, quá trình con người bày tỏ và bộc lộ niềm tin từ tín ngưỡng tô tem đến tín ngưỡng nhiên thần rồi đến tín ngưỡng nhân thần chính là quá trình tiến hóa của sự phát triển xã hội, phát triển sản xuất và biến đổi về tư duy của con người. Đây cũng là quá trình đi từ thị tộc lên bộ tộc rồi quốc gia dân tộc. Trong quá trình này, lúc đầu vật tổ không được coi là thần. Chỉ đến khi xuất hiện việc người đứng đầu thị tộc, bộ lạc trở thành anh hùng, được tôn sùng là anh hùng thì lúc đó mới có thần.

Các hiện tượng tự nhiên như: mưa, gió, sấm, sét, biển cả... đã được thần thánh hóa, được thay thế bằng con người. Con người dựa vào sự kỳ vĩ, dữ dội, bí ẩn của các hiện tượng tự nhiên để tạo nên sức mạnh, uy quyền, vị thế của mình. Vì vậy, các vị thần như: thần Núi, thần Biển, thần Cây, thần Đá, thần Nước, thần Sấm, thần Mưa, thần Gió, thần Sét, thần Lửa... được hình thành. Thần chính là sản phẩm có ý thức của con người.

Do ảnh hưởng và bị chi phối sâu đậm bởi thể giới quan nguyên thủy nên ngay từ đầu, trước khi tôn giáo du nhập vào nước ta thì tín ngưỡng bản địa đã xuất hiện từ rất sớm. Tín ngưỡng này gắn liền với việc tôn thờ các lực lượng tự nhiên. Người xưa đã gắn vào đó niềm tin về sức mạnh thần bí của các hiện tượng tự nhiên và biến thành các vị thần linh thiêng, tối cao trong đời sống cộng đồng. Chính vì vậy, hình ảnh về thể giới thần linh như thần

Mưa, thần Sét, thần Cây... luôn xuất hiện rất nhiều trong các truyện cổ và cũng là một hiện tượng mang tính quốc tế và khu vực.

Thần trong thần thoại mang đậm tính chất nguyên sơ, bản địa. Khi xã hội có giai cấp, khi mà con người đã trở thành trung tâm của vạn vật, hình ảnh về các vị thần cũng dần được thay đổi. Thần lúc này đã chịu sự chi phối chặt chẽ của tín ngưỡng tôn giáo. Đến truyện cổ tích thần kỳ, nhân vật thần cũng dần thay đổi và mang một diện mạo khác. Ngoài chức năng trợ giúp cho con người mỗi khi họ gặp khó khăn, thần linh còn gây trở ngại, đe dọa con người. Thần cũng mang những thói hư, tật xấu như con người. Lúc này, thần là sự kết hợp của sự hoang đường, kỳ bí, oai nghiêm, có những phép màu linh thiêng, biến ảo khôn lường với những tình cảm yêu, ghét, đố kỵ, ích kỷ... đời thường như con người.

Nói cách khác, trước khi mâu thuẫn giữa con người và con người được đặt ra thì từ rất sớm đã xuất hiện mâu thuẫn gay gắt giữa con người với tự nhiên. Những gì con người không đủ sức giải đáp, họ đều gán cho nó một vị thần và tin vào sự tồn tại, chi phối của vị thần này. Từ đó, quan hệ giữa con người với tự nhiên và các lực lượng bao quanh nó chủ yếu được thông qua quan hệ giữa con người với các vị thần cai quản và điều phối các hiện tượng tự nhiên. Cũng từ đó, những thần thoại sớm nhất đã ra đời.

Trong quá trình sinh sống và lao động, con người còn mong muốn chế ngự được các lực lượng tự nhiên. Họ tự hào khi thấy được sức mạnh của chính mình. Từ đó, những người anh hùng cộng đồng được nhân dân tôn thành thần thánh, ngưỡng mộ họ như là đại diện thần linh của cộng đồng, che chở và bảo vệ cộng đồng [5]. Đúng như nhà nghiên cứu người Nga, M. Gorki trong cuốn *Toàn tập*, quyển 30, trang 300 đã nêu: “Trong trí tưởng tượng của người nguyên thủy, thần không phải là cái gì trừu tượng mà là một nhân vật có thực, được trang bị bằng công cụ lao động nào đó. Thần là bậc thầy ở nghề này hay nghề khác. Thần là sự khái quát nghệ thuật của những tiến bộ lao động”. Những nhân vật thần linh có nguồn gốc anh hùng bộ lạc đó đã đem vào thần thoại một luồng sinh khí mới, những ước mơ bay bổng và lãng mạn, tinh thần lạc quan tràn đầy trong thần thoại.

2.2. Phạm vi tư liệu truyện khảo sát

- *Truyện thần thoại*: Thần chiếm số lượng và tần số xuất hiện khá lớn trong hệ thống nhân vật kỳ ảo như: Tiên, Phật, ma quỷ v.v...trong thể loại tự sự dân gian, đặc biệt là thần thoại. Trong phạm vi nghiên cứu, chúng

tôi chỉ tiến hành khảo sát 181 truyện có nhân vật thần trong cuốn: *Nhân vật thần kỳ các dân tộc thiểu số Việt Nam*, Nxb Văn hóa Dân tộc Hà Nội, 1989 do tác giả Vũ Ngọc Khánh (chủ biên) [6]. Truyện thần thoại của dân tộc Việt có nhân vật thần sẽ được chúng tôi đề cập đến trong một nghiên cứu khác. Như vậy, phạm vi tư liệu khảo sát của chúng tôi là 181 truyện có nhân vật thần, thuộc kho tàng truyện thần thoại của các dân tộc ít người Việt Nam.

Có thể nói, những biến đổi xã hội, lịch sử kéo theo sự biến đổi của tư duy con người. Điều đó khiến cho những truyện thần thoại cổ xưa được lưu truyền trong dân gian đã được người đời sau tái tạo, sửa chữa, thêm bớt khiến diện mạo ban đầu của nó có phần thay đổi. Vì vậy, một số truyện đến nay rất khó tách bạch ở phương diện thể loại là thần thoại hay truyền thuyết. Nguồn thần thoại còn lại hiện nay chủ yếu trong văn học dân gian các dân tộc ít người. Đây cũng là một trong những lý do mà chúng tôi lựa chọn, tiến hành khảo sát những truyện thần thoại có nhân vật thần của các dân tộc ít người.

- *Truyện cổ tích*: Truyện cổ tích là thể loại quan trọng và chiếm số lượng lớn nhất trong các thể loại tự sự dân gian. Chúng tôi lựa chọn truyện cổ tích thần kỳ để khảo sát vì đây là tiểu loại có nhiều nhân vật thần.

Sau khi đọc các tập truyện cổ tích thần kỳ Việt Nam của nhiều tác giả, chúng tôi đã lựa chọn các tập truyện của các tác giả sau: Nguyễn Đông Chi với: *Kho tàng truyện cổ tích Việt Nam*, 5 tập, Nxb Khoa học xã hội Hà Nội, 1958-1982 [7]; Đặng Nghiêm Vạn chủ biên với: *Tổng tập văn học các dân tộc ít người Việt Nam*, tập 2 – truyện cổ dân gian, Nxb Đà Nẵng, 2002 [8]; Nguyễn Thị Huệ chủ biên, Trần Thị An với: *Tổng tập văn học dân gian người Việt, tập 6 - truyện cổ tích thần kỳ*, Nxb Khoa học xã hội, 2004 [9]. Ngoài ra, để làm phong phú thêm vấn đề cần khảo sát, chúng tôi đã chọn lọc và bổ sung thêm các truyện cổ tích thần kỳ có nhân vật thần của các dân tộc Việt Nam từ một số nguồn tư liệu khác.

3. Mô tả và khảo sát nhân vật thần trong thần thoại các dân tộc ít người ở Việt Nam

3.1. Mô tả nhân vật thần

Sau khi đã giới thiệu khái quát quá trình hình thành các nhân vật thần, chúng tôi tiến hành mô tả và khảo sát 181 truyện thần thoại các dân tộc ít người có nhân vật thần. Nhìn chung, hệ thống thần trong truyện thần thoại các dân tộc ít người, đặc biệt là ở Nam Trung Bộ khá phong phú. Dưới quyền của Yang Paxây, còn có các vị thần: Yang Đak: thần Nước, Yang Bri: thần Rừng, Yang

Bri phau: thần bản mệnh (dân tộc Brâu). Dưới quyền của thần trời Yang Adiê, còn có: Yang Hruê: thần Mặt trời, Yang Mlan: thần Mặt trăng, Yang Mta: thần Rừng, Yang Noya: thần cá sấu, Yang Cur: thần núi, Yang Eô: thần nước, Yang Lăn: thần đất (dân tộc Êđê). Ở dân tộc Giarai, có: Yang Hma: thần ruộng nương, Yang Klăn: thần sét, Yang Chứ: thần rừng, Yang Bmú: thần cây đa, Yang Blá: thần chiến tranh, Yang Pên tha: thần sinh ra dòng họ, Yang Bơ hêt Bonghe: thần phù hộ cho trẻ em. Ở dân tộc Mạ, dưới quyền thần tối cao Yang N'Đu, còn có: Yang Bú: thần rừng v.v... Ngoài ra, còn có hệ thống thần khác khá tiêu biểu, đa dạng, mang đậm dấu ấn vùng, miền của các dân tộc khác.

Thần thoại phản ánh mối quan hệ chủ yếu giữa con người với tự nhiên. Tư duy hồn nhiên, ấu trĩ của người xưa chỉ có thể đặt các thần tự nhiên trong sự đối sánh với thiên nhiên khổng lồ và kỳ vĩ. Vì vậy, trong thần thoại, các vị thần luôn có hình thức khổng lồ, mô phỏng sự đồ sộ của tự nhiên, vũ trụ. Ái Lạc Cặc (Thái) có thân hình khổng lồ, cao lớn. Pú Cáy (Tày) ngủ, lấy một quả núi làm gối gối đầu. Rơ Xí (Xê Đăng) thân hình to lớn như trái núi, bàn chân thần đặt đến đâu là mặt đất lõm xuống thành hồ ao. Tầm Thênh (Chăm) to lớn đến mức đầu thần ở trong nhà, thân vươn ra cả cánh đồng mệnh mông, chân dài đến bờ biển ... Tất cả các nhân vật thần đó đều mang một diện mạo và hình dáng dị thường.

Nhiều truyện thần thoại kể rằng, trước đây trời đất là một mớ hỗn độn, bùn nhùng. Sau đó, nhờ Ái Lạc Cặc (Thái), ông Chóng Trời (Mường), ông Chày, bà Chày (H'mông), Ái Đăng Đen (Tày), Aê Adiê (Êđê), Tầm Thênh (Chăm) v.v... mà trời đất tách riêng ra, trời cao dần lên nhờ các thần đứng dậy đội bầu trời hoặc nhờ những cây vũ trụ như: cây si, cây đa, cây sào, cột trụ chống trời cao lên. Vũ trụ được kiến tạo nhờ những người khổng lồ đó. Thần Trụ Trời (Việt) dùng đôi tay khổng lồ đào đất, đắp cột chống trời, khi trời đất xa nhau, thần mới phá cột đi. Đất đá văng ra thành đồi núi, nơi đào đất thành biển. Ái Lạc Cặc (Thái) đồ xôi ở Mường Thanh, ba ông đầu rau là ba quả núi nay vẫn chụm đầu ở đó v.v... [10].

3.2. Khảo sát nhân vật thần

Chúng tôi tiến hành khảo sát nhân vật thần theo các tiêu chí sau: số lượng thần, tần số xuất hiện của thần, số lượt truyện, số lượt dân tộc có truyện thần thoại, không – thời gian nhân vật thần xuất hiện, nội dung truyện, tác động truyện...

- Về số lượng và tần số xuất hiện của nhân vật thần

Chúng tôi khảo sát 181 truyện và phân loại được 58 loại nhân vật thần. Từ 58 loại nhân vật đó, chúng tôi thống kê được số lượng thần là 537. Trong số 537 nhân vật thần mà chúng tôi khảo sát được, thần (nói chung) là loại nhân vật chiếm tỷ lệ cao nhất: 142/537 nhân vật, chiếm 26,44%. Đây là loại nhân vật có tần số xuất hiện lớn nhất với: 297/1466 lần, chiếm 20,26%. Nhân vật chiếm số lượng nhiều thứ hai là thần Trời (ông Trời, vua Trời, Trời...): 129/537 nhân vật, chiếm 24,02%. Đây cũng là loại nhân vật chiếm tần số xuất hiện nhiều thứ hai trong hệ thống nhân vật thần: 289/1466 lần, chiếm 19,71%. Chiếm tỷ lệ nhiều thứ ba trong hệ thống nhân vật thần là thần Không lồ: 94/537 nhân vật, chiếm 17,5%. Mặc dù có số lượng nhiều thứ ba nhưng thần Không lồ lại là nhân vật chiếm tần số xuất hiện nhiều nhất với: 298/1466 lần, chiếm 20,32%. Ở vị trí tiếp theo lần lượt là các nhân vật khác như thần Đất, thần Lúa, thần Nước, thần Sét, thần Lửa, thần Mặt trời, thần Cây, thần Gió... Đây vốn là những vị thần quen thuộc và gắn bó với đời sống sinh hoạt của con người. Chiếm tỷ lệ thấp nhất thuộc về các thần Chó, thần Lợn, thần Đá, thần Trâu v.v... Các nhân vật này đều có số lượng là 01, chiếm 0,19% và có tần số xuất hiện là 01 lần, chiếm 0,07%.

- *Về giới tính nhân vật thần:* Trong số 537 nhân vật thần, có 373 nhân vật là nam giới, chiếm 69,45%; 164 nhân vật là nữ giới, chiếm 30,55%. Nam giới xuất hiện nhiều trong truyện một phần là phụ thuộc vào quan niệm thẩm mỹ của người xưa, một phần là căn cứ vào vai trò, chức năng của người đàn ông trong đời sống sinh hoạt, kinh tế - xã hội.

- *Về thế giới kỳ ảo mà nhân vật thần xuất hiện*

Như chúng tôi đã trình bày ở trên, tổng số truyện mà chúng tôi khảo sát là 181 truyện nhưng thực tế lại có 215 lượt truyện có thế giới kỳ ảo. Tại sao lại có hiện tượng này? Trong quá trình khảo sát, chúng tôi nhận thấy là: Cùng trong một truyện, có những nhân vật thần chỉ xuất hiện trong một thế giới kỳ ảo duy nhất. Tuy nhiên, cũng có nhiều truyện, nhiều nhân vật thần xuất hiện trong nhiều thế giới kỳ ảo khác nhau hoặc một nhân vật thần xuất hiện trong nhiều thế giới kỳ ảo khác nhau. Điều này tạo nên số lượt truyện có thế giới kỳ ảo tăng lên là 215, mặc dù số lượng truyện thực tế là 181. Ngoài thế giới trần gian, thiên phủ, âm phủ, thần còn xuất hiện cùng lúc trong các thế giới như: Trần gian – Âm phủ - Thiên phủ - Thủy phủ. Chúng tôi tạm gọi những thế giới kỳ ảo mà nhân vật thần lần lượt xuất hiện đồng thời trong truyện là *thế giới kỳ ảo hỗn hợp*.

Trong các thế giới kỳ ảo mà thần xuất hiện, thế giới kỳ ảo hỗn hợp (Trần gian – Âm phủ - Thiên phủ - Thủy phủ) là thế giới mà thần xuất hiện nhiều nhất là: 127/215 truyện, chiếm 59,06%. Theo quan niệm của người xưa, lúc này vũ trụ hỗn mang, ranh giới giữa các cõi chưa hề có sự chia tách, riêng biệt...cho nên việc các nhân vật thần xuất hiện với số lượng lớn cũng là điều có thể hiểu được. Tiếp đó là thế giới trần gian với: 49/215 truyện, chiếm 22,8%. Chiếm tỷ lệ thấp nhất là thế giới thiên phủ với: 39/215 truyện, chiếm 18,14%.

- *Về không gian kỳ ảo mà nhân vật thần xuất hiện:* Trong số 181 truyện, có 129/181 truyện, chiếm 71,27% có không gian kỳ ảo, rộng lớn, không xác định; 52/181 truyện, chiếm 28,73% có không gian kỳ ảo cụ thể, xác định.

- *Về thời gian kỳ ảo mà nhân vật thần xuất hiện:* Trong số 181 truyện, có 90/181 truyện, chiếm 49,72% nhân vật thần xuất hiện trong *nhiều ngày*; 86/181 truyện, chiếm 47,51% nhân vật thần xuất hiện trong *nhiều ngày đêm*; 3/181 truyện, chiếm 1,66% nhân vật thần xuất hiện trong *nhiều năm tháng*; 2/181 truyện, chiếm 1,10% nhân vật thần xuất hiện trong *hàng vạn năm*.

- *Về nội dung và tác động của truyện có nhân vật thần*

Nhân vật thần xuất hiện trong truyện thần thoại chủ yếu là để thể hiện ước mơ chiến thắng tự nhiên, cầu ước mưa thuận gió hòa, cuộc sống no đủ, công bằng, chiến thắng kẻ thù v.v...Trong số 181 truyện mà chúng tôi khảo sát, có 69/181 truyện, chiếm 38,12% (đây là tỷ lệ lớn nhất) có nội dung giải thích sự hình thành các hiện tượng tự nhiên – xã hội; tiếp đó là các truyện có nội dung thể hiện ước mơ cuộc sống no đủ, công bằng: 29/181 truyện, chiếm 16,02%; tiếp đó là nội dung chiến thắng tự nhiên: 22/181 truyện, chiếm 12,15%; sau đó là các truyện có nội dung thể hiện ước mơ chiến thắng kẻ thù: 16/181 truyện, chiếm 8,83%; cầu ước mưa thuận gió hòa: 12/181 truyện, chiếm 6,62%; ước mơ hôn nhân – hạnh phúc: 9/181 truyện, chiếm 4,97%; nội dung cảnh tình con người: 8/181 truyện, chiếm 4,41%; ước mơ vượt qua thử thách: 6/181 truyện, chiếm 3,31%; sở hữu phương tiện thần kỳ: 6/181 truyện, chiếm 3,31%; khát vọng thay đổi địa vị: 5/181 truyện, chiếm 2,76%; thấp nhất là truyện có nội dung gây hại: 1/181 truyện, chiếm 0,55%...

- *Về số lượt truyện và lượt dân tộc*

Qua bảng khảo sát trên, những nhân vật chiếm số lượt truyện nhiều nhất, số lượt dân tộc nhiều nhất vẫn thuộc về

các nhân vật như: thần Trời (22,06%), thần (16,75%), thần Không lồ (14,52%), thần Đất (3,35%), tiếp đó là thần Lúa (3,07%), thần Nước (3,07%), thần Sét (1,67%), thần Lửa (1,49%), thần Mặt trời (1,49%) v.v... Chiếm số lượt truyện, số lượt dân tộc thấp nhất thuộc về nhóm các vị thần Trâu, Lợn, Chó (0,28%)...

- Về số dân tộc có truyện về nhân vật thần

Trong số 31 dân tộc có truyện về nhân vật thần, Mường là dân tộc có số truyện về thần nhiều nhất với 34/181 truyện, chiếm 18,78%; nhiều thứ hai là dân tộc Thái với 27/181 truyện, chiếm 15%; tiếp đó là dân tộc H'mông với: 13/181 truyện, chiếm 7,26%; dân tộc Chăm với: 13/181 truyện, chiếm 7,26%... Các dân tộc có số truyện chiếm tỷ lệ thấp nhất (đều là 1/181 truyện, chiếm 0,56%) là: Sán Dìu, La Chí, Giáy, Cao Lan, Cơ Dong, Vân Kiều, Rhađê, Bראu v.v...

3.3. Một số nhận xét, đánh giá về kết quả khảo sát nhân vật thần trong truyện thần thoại các dân tộc ít người Việt Nam

Sau khi tiến hành khảo sát các nhân vật thần theo các tiêu chí trên, chúng tôi đưa ra một số nhận xét, đánh giá như sau:

- Nhân vật thần xuất hiện chủ yếu trong 181 truyện là các vị thần nói chung, thần Trời, thần Không lồ, thần Đất, thần Mưa, thần Lúa, thần Nước, thần Sét, thần Mặt trời... Các vị thần này có mối liên hệ mật thiết với đời sống sản xuất nông nghiệp của con người thời cổ. Đây đều là các lực lượng siêu nhiên hùng vĩ, bí ẩn, mông lung, choáng ngợp. Các nhân vật này phần lớn có chức năng xây dựng và kiến tạo vũ trụ.

- Bên cạnh những vị thần gắn liền với các hiện tượng tự nhiên, còn có những nhân vật gắn liền với đời sống xã hội, sinh hoạt, gắn liền với các tập quán, phong tục của con người như: thần Bếp, thần nhà, thần bán, thần làng, thần Sinh tử, thần Sinh đẻ, thần tổ tiên...

- Ngoài những vị thần mang nét đặc trưng chung, còn có hệ thống thần mang những nét đặc thù, in đậm dấu ấn bản địa và chịu ảnh hưởng sâu sắc của nền văn hóa Ấn Độ như: Thần Lasmi (giàu có, thịnh vượng), thần tạo hóa Brahma, thần sáng tạo và hủy diệt Siva, thần bảo tồn Visnu, thần âm nhạc Sarasvaty, thần Ngõng trời Hamsa, thần Bò Nandin v.v... Chịu ảnh hưởng từ yếu tố nội sinh, ngoại sinh trong quá trình tiếp biến, giao lưu văn hóa, Việt Nam đã thâm thấu, tiếp thu một cách có chọn lọc những yếu tố Phật giáo đã du nhập từ Ấn Độ, Trung Hoa sang.

4. Mô tả và khảo sát nhân vật thần trong một số truyện cổ tích thần kỳ Việt Nam

4.1. Mô tả nhân vật thần

Chúng tôi đã thống kê được 100 truyện cổ tích thần kỳ Việt Nam có nhân vật thần. Nhóm các vị thần bao gồm: các thần nói chung, thần Nước, thần Núi, thần Lúa, thần Sét, thần Đất, thần Sông, sơn thần, thần Cây, thần Lúa, thần Đá, thần Miếu, thần Thiên, thần Ác, thần Hang, thần ngôi đền, thần Suối, thần Gió, thần Mối, thần Rừng, thần Sóng, thần Không lồ v.v... Thần ở thế giới trên cao với những uy quyền tuyệt đối vẫn là những nhân vật mà con người ngưỡng mộ, sùng kính. Mặc dù thần vừa cứu giúp con người, vừa đe dọa, cản trở con người thực hiện mơ ước của mình nhưng họ vẫn hướng niềm tin, niềm hy vọng của mình đến hệ thống thần này. Con người vẫn luôn cầu mong các vị thần hiểu được ước muốn của họ; giúp họ được thay đổi vận mệnh cuộc đời.

Trong quá trình khảo sát 100 truyện có nhân vật thần, chúng tôi nhận thấy: Có những truyện vừa có thần, vừa có thần Không lồ... Có những truyện lại có sự xuất hiện từ ba đến bốn loại nhân vật như: thần Cây, thần Núi, thần Lúa, thần Bếp v.v... Như vậy, sẽ có nhiều nhân vật xuất hiện trong một truyện. Truyện này sẽ chứa nhiều nhóm nhân vật khác nhau. Và cứ mỗi loại nhân vật lại tương ứng với một lần xuất hiện trong một truyện. Có bao nhiêu loại nhân vật thì sẽ có bấy nhiêu truyện tương ứng với các nhân vật đó. Khi khảo sát, chúng tôi sẽ căn cứ vào số nhân vật thần xuất hiện trong truyện để tổng hợp số liệu truyện cụ thể. Chúng tôi gọi đó là các *lượt truyện* vì các truyện này có sự xuất hiện lặp đi lặp lại cùng với các nhóm nhân vật thần khác nhau.

4.2. Khảo sát nhân vật thần

Tương tự như vậy, trong những truyện mà chúng tôi khảo sát, có nhiều truyện do có sự xuất hiện chông chéo của nhiều nhân vật thần khác nhau, thậm chí là có sự lặp lại nhiều lần ở cùng một truyện hay nhiều truyện nên đã tạo ra nhiều lượt truyện khác nhau. Số lượt truyện có nhân vật thần sẽ xuất hiện nhiều hơn 100 truyện chính thức được khảo sát.

- Về số lượng và tần số xuất hiện của nhân vật thần

Trong quá trình chúng tôi khảo sát cụ thể thì số lượng 100 truyện đã tăng thành 130 lượt truyện. Sở dĩ có tình trạng này là do có một số truyện có tới hai, ba loại nhân vật thần cùng xuất hiện trong một truyện. Mỗi nhân vật thần lại ứng với một lượt truyện. Nếu trong truyện nào đó có hai hoặc ba loại nhân vật thần (thần Nước, thần Núi, thần Biển...) thì sẽ ứng với hai hoặc ba lượt truyện khác nhau.

Trong số 243 nhân vật thần của 100 truyện mà chúng tôi khảo sát được, thần là loại nhân vật chiếm tỷ lệ cao nhất: 140/243 nhân vật, chiếm 57,61%. Đây là loại nhân vật có tần số xuất hiện lớn nhất với: 166/337 lần, chiếm 49,25%. Nhân vật chiếm số lượng nhiều thứ hai là thần Nước: 11/243 nhân vật, chiếm 4,52%. Đây cũng là loại nhân vật chiếm tần số xuất hiện nhiều thứ hai trong hệ thống nhân vật thần: 38/337 lần, chiếm 11,27%. Chiếm tỷ lệ nhiều thứ ba trong hệ thống nhân vật thần là thần Núi: 9/243 nhân vật, chiếm 3,70%. Chiếm số lượng nhiều tiếp theo lần lượt là các nhân vật khác như: thần Lúa, thần Sét, thần Đất, thần Sét, thần Đá, thần Biển... Nếu như trong truyện thần thoại, thần Không lồ là loại nhân vật chiếm số lượng nhiều thứ hai (17,5%) và có tần số xuất hiện lớn nhất (298 lần) trong các nhân vật thì trong truyện cổ tích, thần Không lồ chiếm số lượng và tần số xuất hiện khá khiêm tốn (12 lần). Các vị thần trên đây đều khá quen thuộc và gắn bó với đời sống sinh hoạt, sản xuất của con người. Chiếm tỷ lệ thấp nhất thuộc về thần Chim, thần Mưa, thần Thành hoàng v.v... Các nhân vật này đều có số lượng là 1/243, chiếm 0,41% và có tần số xuất hiện là 1/337 lần, chiếm 0,3%.

Sở dĩ, các vị thần, thần Nước, thần Núi, thần Lúa, thần Sét, thần Đất, thần Sông, sơn thần, thần Cây, thần Lúa... xuất hiện với số lượng lớn như vậy là do ảnh hưởng từ tín ngưỡng dân gian, từ hệ thống quan niệm “vạn vật hữu linh” của người xưa. Đây cũng là hệ thống nhân vật gần gũi và gắn bó với cuộc sống sinh hoạt xung quanh của con người hơn so với các thần linh khác. Vai trò khái quát của thần trong truyện cổ tích thần kỳ là “giải quyết xung đột, mâu thuẫn của truyện”.

Thần và thần Nước chiếm tần số xuất hiện nhiều nhất trong số các nhân vật thần. Điều này là có căn nguyên của nó. Với các nước nông nghiệp trồng lúa nước như Việt Nam thì nước là yếu tố đầu tiên và quan trọng nhất: *nhất nước nhì phân*. Nước cần thiết như vậy nhưng cũng là lực lượng tự nhiên hung dữ mà bao đời nay con người đều phải khắc phục, trị thủy. Việc xuất hiện các thần nói chung cũng xuất phát từ quan niệm “vạn vật hữu linh” từ trong thần thoại. Con người quan niệm xung quanh mình đều có thần linh, có sự chứng giám của các thần nên họ đã tưởng tượng và gán cho vạn vật bóng dáng của thần linh.

Giống như nội dung của những tác động, kết quả trong các truyện thần thoại có nhân vật thần, truyện cổ tích thần kỳ cũng có những nội dung, tác động khá phong phú, bao gồm: ước mơ chiến thắng tự nhiên, cầu ước mưa thuận gió hòa, cuộc sống no đủ, công

bằng, chiến thắng kẻ thù, mong muốn hôn nhân – hạnh phúc v.v...

Trong số 100 truyện có nhân vật thần xuất hiện để thực hiện các mong muốn trên thì nội dung cuộc sống no đủ, công bằng cho con người chiếm tỷ lệ cao nhất: 28/100 truyện, chiếm 28%; tiếp đó là nội dung mơ ước hôn nhân - hạnh phúc: 18/100 truyện, chiếm 18%; ở vị trí thứ ba là nội dung chiến thắng tự nhiên với: 12/100 truyện, chiếm 12%; tiếp đó lần lượt là các nội dung về chiến thắng kẻ thù: 10/100 truyện, chiếm 10%; vượt qua thử thách: 9/100 truyện, chiếm 9%; ước mơ công danh: 6/100 truyện, chiếm 6%; sở hữu phương tiện thần kỳ: 4/100 truyện, chiếm 4%; thay đổi địa vị: 3/100 truyện, chiếm 3%. Có số lượng thấp nhất là nội dung về thay đổi diện mạo với: 1/100 truyện, chiếm 1%.

Không phải lúc nào thần cũng trợ giúp con người. Thần nhiều khi còn gây hại cho họ. Có 2/100 truyện, chiếm 2% là nhân vật thần gây hại cho con người; 7/100 truyện, chiếm 7% là nhân vật thần cảnh tỉnh con người. Thần đã dùng phép biến hoá để đe dọa hoặc cản trở nhân vật chính thực hiện mục đích của mình. Sau khi gây hại, cản trở con người, nhiều khi thần lại bị chính họ khuất phục, rồi từ đó phải cảm phục, bảo vệ họ (*Thần cây đa và người nông dân, Người học trò trung thực, Chàng Goran Dohong, Cô gái thứ mười* v.v...). Đặc điểm chung trong truyện của các dân tộc có thần thánh (thần Sét, thần Cây, thần Miếu) là thường hay thua cuộc con người, bị họ đánh bại và chế ngự.

- Về số dân tộc có truyện cổ tích thần kỳ về thần

Trong số 25 dân tộc có truyện cổ tích về nhân vật thần, Việt là dân tộc chiếm số lượng nhiều nhất: 32%; các dân tộc ít người chiếm 68%, bao gồm: dân tộc Ê đê: 13%, Mường: 9%, Thái: 5%; Tà Ôi: 4%. Chiếm tỷ lệ thấp nhất về số truyện có nhân vật thần là các dân tộc Hà Nhì, Khơ me, Khơ Mú, Vân Kiều, Chăm và mỗi dân tộc đều chiếm 1%.

- Về giới tính nhân vật thần

Nhân vật thần là nam giới có số lượng lớn với 228/243 nhân vật, chiếm 93,83%; nữ giới chiếm tỷ lệ thấp với: 15/243 nhân vật, chiếm 6,17%. Như vậy, số lượng thần là nam giới chiếm tỷ lệ lớn, khá cách biệt với nhân vật thần là nữ giới. Các nam thần chủ yếu là thần Trời, thần Không lồ... vốn là những vị thần mang tầm vóc lớn lao, kỳ vĩ, có sức khỏe vô địch (đặc trưng của phái mạnh). Nữ thần lại là những vị thần vừa không lồ, mạnh mẽ vừa mang những nét dịu dàng, nữ tính, cần cù... của phái nữ. Nam thần vẫn là những nhân vật chiếm

tỷ lệ cao mặc dù những nhân vật nữ thần xuất hiện sớm hơn nam thần.

Sở dĩ, nhân vật là nam giới chiếm số lượng lớn trong truyện cổ tích nói chung có lẽ phụ thuộc vào yếu tố chức năng. Chức năng của nhân vật là nam giới gắn liền với tư duy thần thoại về cuộc chiến đấu của người anh hùng thần thoại xưa. Do sống trong một xã hội nông nghiệp, lại luôn bị ách đô hộ của tầng lớp phong kiến và nạn ngoại xâm, nên người dân Việt Nam thường xuyên đối đầu với những cuộc đấu tranh lâu dài và gay go để bảo vệ địa bàn cư trú. Trong hoàn cảnh như vậy, nam giới đóng vai trò chủ đạo là điều tất yếu. Hơn nữa, nhân vật là nam giới xuất hiện nhiều trong hệ thống các thần còn là một sự nhấn mạnh bằng tín hiệu nghệ thuật thể hiện quan niệm thẩm mỹ của người xưa. Nam giới xuất hiện nhiều trong truyện chính là sự đề cao chế độ nam quyền do lễ giáo phong kiến quy định. Những nhân vật này không chỉ là người xây dựng bản làng mà họ còn là người bảo vệ bản làng, mang lại cuộc sống ấm no, hạnh phúc cho mọi người, thực hiện mơ ước của con người... Họ cũng là một trong những đối tượng làm thay đổi vận mệnh xã hội, bản thân.

Nhân vật là nữ giới xuất hiện ít hơn nam giới trong truyện cổ tích thần kỳ có lẽ do vai trò của họ chưa được đề cao trong xã hội phong kiến. Thân phận người phụ nữ vẫn còn bị phụ thuộc nhiều vào chế độ thần quyền và lễ giáo phong kiến nghiệt ngã.

- Về thế giới kỳ ảo mà nhân vật thần xuất hiện

Chúng tôi tiến hành thống kê, phân loại 100 truyện cổ tích thần kỳ có nhân vật thần. Tuy nhiên, trong quá trình khảo sát thực tế lại là 117 lượt truyện có thế giới kỳ ảo. Tại sao lại có hiện tượng này? Trong quá trình khảo sát, chúng tôi nhận thấy là: Cùng trong một truyện, có những nhân vật thần chỉ xuất hiện trong một thế giới kỳ ảo duy nhất. Tuy nhiên, cũng có nhiều truyện, nhiều nhân vật thần xuất hiện trong nhiều thế giới kỳ ảo khác nhau hoặc một nhân vật thần xuất hiện trong nhiều thế giới kỳ ảo khác nhau. Điều này tạo nên số lượt thế giới kỳ ảo tăng lên là 117 mặc dù số truyện là 100. Ngoài thế giới trần gian, thiên phủ, âm phủ, nhân vật kỳ ảo còn xuất hiện cùng lúc trong các thế giới như: Trần gian – Âm phủ - Thiên phủ - Thủy phủ. Như vậy, giống như truyện thần thoại, thế giới kỳ ảo mà nhân vật thần xuất hiện trong truyện cổ tích cũng có sự gia tăng về số lượt xuất hiện. Điều khác nhau duy nhất là nếu như trong truyện thần thoại có sự xuất hiện của thế giới kỳ ảo hỗn hợp thì trong truyện cổ tích lại hầu như không có sự xuất hiện của thế giới kỳ ảo hỗn hợp. Từng loại thế giới kỳ ảo xuất hiện riêng rẽ, độc lập. Điều này có lẽ phụ thuộc vào

thế giới quan, quan niệm nghệ thuật của người xưa về thế giới, vũ trụ.

Trong các thế giới kỳ ảo mà nhân vật thần xuất hiện, Trần gian là thế giới mà nhân vật thần xuất hiện nhiều nhất là: 73/117 truyện, chiếm 62,4%; tiếp đó là thế giới Thiên phủ với: 24/117 truyện, chiếm 20,5%; thế giới Thủy phủ với 15/117 truyện, chiếm 12,8%. Chiếm tỷ lệ thấp nhất là thế giới Âm phủ với: 5/117 truyện, chiếm 4,3%.

- Về không gian kỳ ảo mà nhân vật thần xuất hiện:
Trong số 100 truyện, có 35/100 truyện, chiếm 35% có không gian kỳ ảo, rộng lớn, không xác định; 65/100 truyện, chiếm 65% có không gian kỳ ảo cụ thể, xác định.

- Về thời gian kỳ ảo mà nhân vật thần xuất hiện:
Trong số 100 truyện, có 61/100 truyện, chiếm 61% nhân vật thần xuất hiện vào thời điểm ban ngày; 32/100 truyện, chiếm 32% nhân vật thần xuất hiện vào thời điểm ban đêm; 7/100 truyện, chiếm 7% nhân vật thần xuất hiện vào cả thời điểm ban ngày và ban đêm.

5. Một số nhận xét, đánh giá sự biến đổi của nhân vật thần từ thần thoại đến cổ tích thần kỳ thông qua các kết quả khảo sát

- Nguồn gốc hình thành nhân vật thần

Theo phân tích của các nhà nghiên cứu thì xã hội loài người đầu tiên do những người phụ nữ cai quản. Khi xã hội loài người có các nữ chủ thì những vị thần có mặt sớm nhất là các nữ thần. Đến giai đoạn người đàn ông dần thay thế vị trí của người đàn bà trong xã hội trần thế thì các nam thần cũng thay thế dần địa vị nữ thần trên thế giới thần linh. Chính những biến đổi xã hội, lịch sử kéo theo sự biến đổi của tư duy con người. Điều này được thể hiện rõ nét trong một số thể loại tự sự dân gian. Từ truyện thần thoại đến truyện cổ tích thần kỳ cũng đã có sự biến đổi như vậy. Hình tượng nhân vật thần từ thần thoại đến cổ tích thần kỳ đã có sự biến chuyển rất nhiều.

Thần thoại là sự kết tinh và nghệ thuật hóa những quan niệm cổ xưa về thế giới và sự tôn sùng tự nhiên. Từ niềm tin vào thế giới tự nhiên thần thánh đó mà người ta sáng tạo thần thoại và thực hành tín ngưỡng nguyên thủy. Người ta diễn xướng thần thoại về các thần trong nghi lễ thờ cúng, tế lễ thần và ngược lại, khi tế lễ các thần không thể thiếu được việc kể lại các chuyện về thần qua hành động hội hoặc ngôn ngữ diễn kể trực tiếp [11].

Truyện cổ tích thần kỳ ra đời vào cuối giai đoạn công xã nguyên thủy và chủ yếu tồn tại, phát triển trong thời kỳ phong kiến nên niềm tin của con người vào

các sức mạnh của tự nhiên vẫn còn. Có thể nói, con đường hình thành của truyện cổ tích thần kỳ từ truyện kể thực dụng mang tính chất thần thoại, nghĩa là từ cái cấu trúc cổ xưa nhất của nó đến hình thức thể loại cổ điển đã được nhiều nhà nghiên cứu phương Tây đề cập đến một cách hợp lý. Tính hợp lý của sự phát triển ấy đã dẫn đến việc khôi phục lại được những bước hình thành liên tục của truyện cổ tích với tư cách là một thể loại.

Trong một công trình nghiên cứu khác, chúng tôi có đề cập đến nguồn gốc hình thành các nhân vật kỳ ảo. Các nhân vật này xuất hiện là do ảnh hưởng từ tín ngưỡng bản địa, tôn giáo v.v... Do chịu sự chi phối trực tiếp của các yếu tố lịch sử và tương ứng với quá trình phát triển lịch sử trong từng giai đoạn của các dân tộc mà mô hình phát triển các nhân vật kỳ ảo, trong đó có thần được sắp xếp theo tiến trình của truyện dân gian Việt Nam (cũng là theo diễn trình tư duy nghệ thuật của người xưa) như sau: Thần linh ra đời sớm nhất dựa trên cơ sở thần thánh hóa tự nhiên; tiếp đó là ma quỷ (quan niệm “vạn vật hữu linh”, vũ trụ ba tầng bốn thế giới); tiếp đó là Phật – Bụt xuất hiện khi Phật giáo ra đời; phù thủy, Tiên xuất hiện khi Đạo giáo ra đời (Đạo giáo phù thủy, Đạo giáo thần tiên).

Như vậy, nhân vật thần xuất hiện sớm nhất, tiếp đó mới là ma quỷ, Tiên, Phật – Bụt.. Việc phát triển từ nhân vật thần trong thần thoại đến cổ tích thần kỳ trong lịch sử là một quá trình “con người hóa” các nhân vật. Nhân vật của thần thoại phần lớn là thần, các loại thần linh, những đáng siêu nhiên. Thế giới của họ là vũ trụ bao la. Sức mạnh của thần là sản phẩm của thời kỳ nguyên thủy, mang sức mạnh vô địch, vạn năng nên không cần đến sự trợ giúp.

Với truyền thuyết, nhân vật chính là những người anh hùng có công trong việc mở mang bờ cõi, khai sáng văn hóa, chống giặc ngoại xâm nên khả năng thần kỳ nằm ngay trong bản thân nhân vật (nhân vật bán thần), sự trợ giúp tuy có cần thiết nhưng không nhiều.

Đến cổ tích, nhân vật chính là những người khốn khổ, bị chà đạp đến kiệt cùng về tinh thần và thể xác. Họ mất dần niềm tin vào sự đổi thay cuộc đời ở trong xã hội thực tại. Con người hướng ước mơ của mình tới một xã hội khác với cõi trần. Để thể hiện được lý tưởng thẩm mỹ của nhân dân: thiện thắng ác và mong muốn cho những người bất hạnh được có cuộc sống đủ đầy thì sự xuất hiện của nhân vật thần này là cần thiết.

Như vậy, nhân vật thần trong truyện thần thoại các dân tộc ít người và cổ tích thần kỳ Việt Nam đều có

nguồn gốc thần thoại. Thần có nguồn gốc từ thần thoại mà thần thoại lại có nguồn gốc từ quan niệm “vạn vật hữu linh”, từ con người đối diện, đối thoại với tự nhiên v.v... Xét về bản chất, thần xuất hiện từ rất sớm, từ tín ngưỡng dân gian bản địa nhưng lại có ảnh hưởng trực tiếp từ thần thoại.

Có thể nói, nhân vật thần đã kế thừa những “chất liệu” truyền thống của thần thoại và được người xưa đưa vào phản ánh trong thể loại truyện cổ tích một cách hữu hiệu là thế giới quan thần thoại, hệ thống quan niệm tín ngưỡng vật linh, sùng bái vật tổ; hệ thống nghi lễ; hệ thống giấc mơ và quan trọng nhất là hệ thống các nhân vật (thần linh, các lực lượng siêu nhiên). Thế giới quan ấy được thể hiện một cách trực tiếp hoặc gián tiếp trong các câu chuyện cổ, về cội rễ phát sinh thế giới và các loại nhân vật thần trong các truyện cổ tích thần kỳ [12], [13].

Từ các phương diện trên, chúng tôi nhận thấy thần là kiểu nhân vật cần được nghiên cứu một cách hệ thống. Nếu thiếu vắng sự hiện diện của nhân vật thần thì sẽ không thể tạo nên những kết cấu chặt chẽ của cổ tích thần kỳ cũng như đem lại sự hấp dẫn ở phương diện nghệ thuật trong truyện thần thoại. Sự xuất hiện của nhân vật thần với những phép màu, sự biến hóa khôn lường v.v... đã giúp truyện thần thoại, đặc biệt là truyện cổ tích thần kỳ giải quyết xung đột (chủ yếu là các xung đột xã hội), giúp thắt nút, mở nút câu chuyện. Nhân vật thần đã tạo nên những tình tiết ly kỳ, những sự kiện hấp dẫn, làm cho những câu chuyện kể thêm phần lung linh, diệu kỳ hơn.

- Đặc điểm và tính chất nhân vật thần

Khi viết về tính chất của các lực lượng kỳ ảo, nhà nghiên cứu Hoàng Tiến Tựu đã đưa ra nhận xét: “Lực lượng này sinh từ nhiều nguồn gốc khác nhau như quan niệm thần linh trong thần thoại, sự tín ngưỡng của nhân dân (...) nhưng đã được nhào nặn lại theo quan niệm và lý tưởng thẩm mỹ của tác giả truyện cổ tích. Vì thế, các lực lượng thần kỳ trong truyện cổ tích không giống với các vị thần trong thần thoại... Lực lượng thần kỳ trong cổ tích không phải là hiện thân của các lực lượng tự nhiên trong thần thoại..., mà ít nhiều đều mang tính xã hội, tính giai cấp” [14].

Sự tồn tại của nhân vật dạng thần linh cho thấy dấu ấn của thần thoại trong cổ tích thần kỳ vẫn còn đậm nét. Tuy nhiên, tác giả dân gian đã “cổ tích hoá” các nhân vật ấy, khiến họ trở nên gần gũi đối với đời sống con người. Như vậy, sự dịch chuyển nhân vật mang tính chất biểu tượng và linh thiêng xuất phát từ ý thức của thần

linh trong thần thoại đến truyện cổ tích đã mang nhiều sắc thái mới.

Thần xuất hiện hết sức phong phú. Họ thường hiện ra dưới dạng thần linh (thần Miếu, thần Cây, thần Núi, thần Sét, thần Sấm, thần Rừng, thần Đá v.v...) hoặc cũng có thể xuất hiện ở dạng người. Đó là các thổ thần có tài phép đặc biệt (*Một cuộc thi tài*); thần Miếu (*Người học trò trung thực*), thần cây đa (*Thần cây đa và người nông dân*) phân minh, biết đối oán lấy ân; thần Thành hoàng (*Đôi sam*) có nhiều bảo bối; đức thánh Khổng lồ (*Người thợ đúc và anh học nghề*) biến hoá khôn lường để thử thách nhân cách và tài năng của con người.

Dù ở dạng thần linh hay dạng người thì thần cũng luôn tồn tại trong một dạng thức linh thiêng, oai vệ. Các vị thần như thần Sấm, thần Sét, thần Nước... thường hay mang diện mạo hung dữ, chứa đựng sức mạnh của tự nhiên nên nhiều khi làm con người khiếp sợ. Cuộc sống của các vị thần đó cũng không yên bình như người ta tưởng. Có những vị thần thiện hay trợ giúp con người nhưng cũng có những vị thần lại gây hại cho họ như thần Parin hay đội lốt thú để bắt người; thần Sét thường đe dọa và mang đến cái chết cho con người v.v... Mặc dù các nhân vật thần có những phép biến hoá cao siêu nhưng cuối cùng họ lại phải chịu thua con người. Bên cạnh hệ thống thần xuất hiện để trợ giúp con người vượt qua khó khăn, thực hiện được mơ ước của mình, còn có những nhân vật gây cản trở, đe dọa cuộc sống của con người. Vì vậy, khi đề cập đến nhân vật thần là đề cập đến hai tuyến: tuyến thiện và tuyến ác. Đây là những nhân vật có nguồn gốc kỳ ảo nhưng cũng có thể là nhân vật không có nguồn gốc kỳ ảo; là những nhân vật bỗng nhiên biến hoá kỳ ảo nhưng đồng thời cũng là những nhân vật chỉ biến hoá trong một số trường hợp nào đó. Nhìn chung, khi nghiên cứu truyện cổ tích thần kỳ Việt Nam, chúng tôi nhận thấy nhân vật thần ở các vùng, miền khác nhau đều mang những đặc điểm như vậy.

Có thể nói, khi trở thành hình tượng quen thuộc trong truyện cổ tích thần kỳ thì thần lại là những nhân vật mang trong mình nguồn sức mạnh phi thường nhưng đã được hiện thực hoá, cũng biết trò chuyện, biết cảm thông với nỗi bất hạnh của con người, biết cảm phục trước ý chí và nghị lực, đạo đức và phẩm chất của họ. Hình tượng thần ở đây không chỉ là sản phẩm của niềm tin, của trí tưởng tượng hoang đường thời nguyên thủy nữa mà đã nhiều phần mang tính chất hiện thực rõ nét.

Việc các vị thần, thần Nước, thần Núi, thần Lúa, thần Sét, thần Đất, thần Sông, sơn thần, thần Cây, thần Lúa... xuất hiện với số lượng lớn như vậy là do ảnh hưởng từ tín ngưỡng dân gian, từ hệ thống quan niệm

“vạn vật hữu linh” của người xưa. Đây là hệ thống nhân vật thần xuất hiện gần gũi và gắn bó với cuộc sống sinh hoạt xung quanh của con người hơn so với các thần linh khác.

Khi phân loại nguồn gốc thần thoại của nhân vật thần, chúng tôi căn cứ vào quan niệm của người xưa về mô hình thế giới ba tầng: Thế giới trên cao, thế giới trên mặt đất (bao gồm cả những thế giới khác cũng tồn tại trên mặt đất) và thế giới dưới mặt đất (âm ty, địa phủ và thế giới thủy cung)... cũng tương đồng với hệ thống quan niệm vũ trụ ba tầng bốn thế giới của người Mường (tầng cao nhất là thế giới của Mường Trời, là nơi trú ngụ của vua Trời và các phò tá của vua Trời. Tầng ở giữa là Mường Pưa, là thế giới của người sống, tập hợp lại thành các gia đình, thành xóm và thành mường. Tầng thứ ba có hai thế giới là Mường Pưa Tín ở dưới mặt đất và mường Vua Khú ở đáy nước. Thế giới bên dưới mặt đất không phải là âm ty, có lối thông lên thế giới của người trên mặt đất), các quan niệm về vũ trụ của người Thái, người Tày, người Nùng v.v... Như vậy, từ rất xa xưa, sớm hơn cả thần thoại, thần đã được hình thành từ trong tín ngưỡng dân gian, từ hệ thống quan niệm “vạn vật hữu linh”, quan niệm về linh hồn sau khi chết... Tuy nhiên, thần thoại lại có ảnh hưởng trực tiếp đến hệ thống quan niệm này nên những nhân vật thần đó mang đậm dấu ấn của thần thoại.

- Hành động và chức năng

Hành động và chức năng của thần cũng xoay theo hai trục chính là: trợ giúp, bảo vệ con người, giúp họ vượt qua thử thách, thực hiện ước mơ của mình và gây hại, cản trở họ. Để thực hiện các hành động trợ giúp hoặc thử thách con người, thần cũng có các hành động và đảm nhiệm các chức năng sau: ban tặng, chỉ dẫn, biến hoá, trừng phạt v.v...

Đối với những con người nghèo khổ, bất hạnh, gặp khó khăn nhưng có những phẩm chất đáng quý thì thần thường ban tặng cho họ những phương tiện thần kỳ, những phép màu kỳ diệu (viên ngọc, thanh gươm, cái hũ thần v.v...), chỉ dẫn cho họ cách vượt qua những trở ngại từ thiên nhiên, từ những lực lượng hắc ám khác. Lý do của việc ban tặng xuất phát từ sự cảm thông, từ thái độ yêu mến và cũng từ sự trả ơn cho nhân vật chính. Thần trả ơn cho con người là vì con người đã cứu giúp họ. Vì mến yêu cuộc sống con người nên thần đã đến với cuộc sống nhân gian. Tại đây, họ gặp tai hoạ và được con người cứu giúp. Không chỉ dùng phép biến hoá để trợ giúp con người, thần còn có các hành động chỉ dẫn họ cách vượt qua thử thách để đạt được mục đích. Hình thức để chỉ dẫn

cũng như các hành động ban tặng của các nhân vật thần cho con người cũng hết sức phong phú.

Điều đó cũng tùy thuộc vào mong muốn, mục đích cũng như hoàn cảnh mà con người đang bị thử thách, cần vượt qua. Trong số các nhân vật sứ giả đưa tin, báo tin, các con vật v.v..., phải kể đến hệ thống thần trong thế giới mộng ảo. Những nhân vật kỳ ảo này cùng với hệ thống lời chỉ dẫn tâm linh đã dẫn dắt các nhân vật chính hành động thông qua giấc ngủ của họ. Đối với những con người tham lam, có thói hư tật xấu, thần thánh cũng dùng phép biến hoá để trừng phạt. Mục đích của sự trừng phạt này là nhằm thức tỉnh, cảnh cáo con người. Đối với tội ác tày trời của họ, thần luôn trừng phạt nghiêm khắc, thậm chí nhân vật chính còn phải trả giá bằng sinh mạng của mình (*Con kiến*).

Các nhân vật thần cũng xuất hiện đa dạng với những phép biến hóa kỳ ảo khôn lường trong truyện của các dân tộc ít người khác. Đó có thể là thần Sấm, thần Sét, thần Đất của dân tộc H'rê (*Cô gái thứ mười*), của dân tộc Mạ (*K'Đông và Ka Rông*); thần Núi của dân tộc Tà Ôi (*Lét và Le*); thần Parin có tám con mắt kỳ quái của dân tộc Ca Dong (*Axanh*); vua Không lồ Y Ác của dân tộc Mnông (*Chàng đánh cá Y Ang*); thần hang của dân tộc Giê Triêng (*Hang thần Kê Reo*); nữ thần Đá của dân tộc Khơ Mú (*Chàng Chuối tìm vợ*) v.v... Như vậy, các vị thần này cũng mang những đặc điểm sinh hoạt và gắn liền với địa bàn sinh sống của các dân tộc ít người Việt Nam.

So với hệ thống thần của dân tộc Việt thì hệ thống thần trong truyện của các dân tộc ít người lại mang đậm màu sắc kỳ diệu, phóng khoáng hơn: Thần của người Việt thường tồn tại trong những môi trường nhỏ hẹp như: ngôi miếu, ngôi đền... Họ cũng hay xuất hiện trong thoáng chốc để chỉ dẫn, dùng phép biến hóa để trợ giúp hoặc cản trở, trừng phạt con người như hai vị thần (*Phép màu nhiệm của con chim khách*), các sơn thần (*Tại sao nước biển lại mặn*), vị thần (*Cô Mi*), thần Miếu (*Người học trò trung thực*), thần cây đa (*Thần cây đa và người nông dân*) v.v...

Thần trong truyện của các dân tộc ít người, mà tiêu biểu nhất là của dân tộc Êđê lại mang đậm dấu ấn địa phương, vùng, miền: So với thần của dân tộc Việt, các thần trong quan niệm của dân tộc Êđê như: thần Thiên Yang Tlua (*Y Đăm tai to*), thần Nước (*Đăm Ktia Truôi*), thần Nước Giang Mota (*Nuang Kuang và*

bác cháu chàng Rít) lại có địa vực “cư trú” rộng hơn. Thần cai quản cả mặt đất, bến nước.

Không chỉ có thần Nước là hình tượng thần chiếm vai trò chủ đạo và xuất hiện với tần số lớn trong truyện của người Êđê (21 lần) mà thần Lúa Môngach Modê cũng có những ảnh hưởng nhất định đến đời sống sinh hoạt và trong tâm thức, tâm linh của dân tộc này.

Thần trong truyện của các dân tộc ít người xuất hiện lâu hơn và được mô tả chi tiết hơn so với truyện của dân tộc Việt là bởi vì họ có tần số xuất hiện nhiều hơn: Cứ mỗi khi nhân vật chính của truyện gặp thử thách, trở ngại thì thần đã hiện ra để trợ giúp. Nhân vật chính trong truyện của các dân tộc ít người lại thường phải gặp nhiều thử thách (thử thách lần sau khó khăn hơn thử thách lần trước) nên càng phải cần đến sự trợ giúp nhiều hơn của thần. Khi trợ giúp cho con người giải quyết mâu thuẫn với các lực lượng thù địch, giữa các vị thần lại xảy ra những mâu thuẫn mới cần được giải quyết bằng những trận chiến đấu bất phân thắng bại. Phân thắng bao giờ cũng nghiêng về thần chính diện.

Do ảnh hưởng của đặc trưng thể loại và nghệ thuật xây dựng nhân vật thần thoại, các nhân vật thần xuất hiện trong truyện chủ yếu vẫn là các nam thần, tương tự như những người đàn ông vốn gánh vác các trọng trách lớn trong đời sống kinh tế - xã hội. Vai trò của nam giới thường được đề cao. Không gian, thời gian xuất hiện luôn vô định, kỳ vĩ, mông lung tạo nên sức hấp dẫn riêng biệt.

KẾT LUẬN

Như vậy, hình tượng thần trong thần thoại các dân tộc vừa lớn lao, vừa phóng khoáng, mạnh mẽ, trở thành những hình tượng nghệ thuật mang vẻ đẹp tuyệt vời mà các thời đại sau không thể bắt chước. Nhân vật thần trong thần thoại có ảnh hưởng sâu rộng và chi phối trực tiếp đến nghệ thuật xây dựng nhân vật của các thể loại khác tiếp sau nó. Truyền thuyết, cổ tích v.v... là những minh chứng tiêu biểu cho nhận định đó. Có thể nói, nhân vật thần đã kế thừa những “chất liệu” truyền thống của thần thoại và được người xưa đưa vào phản ánh trong thể loại truyền thuyết, truyện cổ tích một cách hữu hiệu là thế giới quan thần thoại, hệ thống quan niệm tín ngưỡng vật linh, sùng bái vật tổ; hệ thống các nghi lễ; hệ thống các giấc mơ và quan trọng nhất là hệ thống các nhân vật (thần linh, các lực lượng siêu nhiên...) và khiến cho chúng có một sức sống trường tồn, hấp dẫn muôn đời. “Có thể

nói, từ thần thoại đến truyện cổ tích là một quá trình biến đổi và xâm nhập khá dài và tinh tế. Truyện cổ tích đã kế thừa khá nhiều ở thần thoại, từ quan niệm nghệ thuật về thế giới đến phương thức phản ánh thế giới đó. Nhân vật thần vốn có nguồn gốc từ thần thoại, khi đi vào truyện cổ tích đã bị thu hẹp dần phạm vi, còn nhân vật người bình dân khẳng định dần vị trí của mình và trở thành nhân vật trung tâm của truyện cổ tích với tư cách là một thể loại phản ánh chủ đề sinh hoạt gia đình và xã hội” [15]. Một cách tự nhiên, vô ý thức, con người đã vẽ lên một thế giới khác ngoài thế giới mà họ đang sống với ý tưởng thế giới tưởng tượng trong mộng ấy chính là nơi sản sinh, điều khiển hiện thực trần thế. Đằng sau bóng dáng của thần linh là xã hội, là con người nhân gian đích thực vì thực chất, trí tưởng tượng của con người bao giờ cũng được xây dựng trên những yếu tố hiện thực có sẵn. *Thế giới thần linh là cuộc sống con người được nâng lên tầm huyền diệu*. Sở dĩ có được sự thông linh - linh ứng giữa con người và thần linh là do thế giới thần linh và con người hoà lẫn vào nhau như sự hoà lẫn của tưởng tượng vào hiện thực, như sự hoà lẫn thiên nhiên và con người. Người xưa tin vào sự tồn tại của thần linh như tin vào sự tồn tại của họ.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Nguyễn Đông Chi (1956), *Lược khảo về thần thoại Việt Nam*, Ban Văn Sử Địa, Hà Nội.
2. Nguyễn Đăng Duy, “Văn hóa tâm linh”, Nxb Hà Nội, 1998, tr.95.
3. Vũ Tự Lập (1991), *Văn hóa và cư dân đồng bằng sông Cửu Long*, Nxb KHXH Hà Nội.
4. Jean Chevalier, Alain Gheerbrant chủ biên (1997), *Từ điển biểu tượng văn hoá thế giới*, Phạm Vĩnh Cư phụ trách nhóm dịch, Nguyễn Xuân Giao, Lưu Huy Khánh, Nguyễn Ngọc, Vũ Đình Phòng, Nguyễn Văn Vỹ dịch, Nxb Đà Nẵng và Trường Viết văn Nguyễn Du xuất bản.
5. Nguyễn Bích Hà (2010), *Văn học dân gian Việt Nam*, in lần thứ hai, Nxb ĐHSP.
6. Vũ Ngọc Khánh chủ biên (1989), *Nhân vật thần kỳ các dân tộc thiểu số Việt Nam*, Nxb Văn hóa Dân tộc, Hà Nội.
7. Nguyễn Đông Chi sưu tầm và biên soạn (1958 – 1982), *Kho tàng truyện cổ tích Việt Nam*, 5 tập, Nxb Khoa học xã hội Hà Nội.
8. Đặng Nghiêm Vạn chủ biên với: *Tổng tập văn học các dân tộc ít người Việt Nam*, tập 2 – truyện cổ dân gian, Nxb Đà Nẵng, 2002.
9. Nguyễn Thị Huệ chủ biên, Trần Thị An với: *Tổng tập văn học dân gian người Việt, tập 6 - truyện cổ tích thần kỳ*, Nxb Khoa học xã hội, 2004.
- 10, 11, 12. Xem 5.
13. E.M.Meletincki (1958), *Nhân vật truyện cổ tích hoang đường - xuất xứ của hình tượng*, tài liệu đánh máy lưu tại Viện Văn học.
14. Hoàng Tiến Tựu (1998), *Văn học dân gian – giáo trình đào tạo giáo viên trung học cơ sở hệ cao đẳng sư phạm*, Nxb Giáo dục Hà Nội, tr.72].
15. Xem 5.
16. Nguyễn Thị Dung (2015), “Vai trò quan trọng của thế giới nhân vật kỳ ảo trong việc giảng dạy Văn học dân gian trong nhà trường phổ thông”, *Kỷ yếu Hội thảo Quốc tế lần thứ V tại Thái Lan về Khoa học tự nhiên và Khoa học xã hội: Nghiên cứu và Đổi mới vì sự phát triển của Cộng đồng và Khu vực 2015* (viết tắt là The ICSSS 2015).
18. Nguyễn Thị Dung (2016), “Thế giới mộng ảo, một thế giới biểu tượng thú vị trong truyện cổ tích thần kỳ Việt Nam”, *Kỷ yếu Hội thảo Quốc tế lần thứ VI tại Thái Lan về Khoa học tự nhiên và Khoa học xã hội: Đổi mới vì sự thịnh vượng chung 2016* (viết tắt là The ICSSS 2016).

Survey results on the transformation of god characters from Vietnamese myths to fairy tales

Nguyen Thi Dung

Article info

Recieved:
30/01/2018

Accepted:
10/12/2018

Keywords:

*God; myths; fairy tales;
transformation; Viet Nam.*

Abstract

By understanding the transformation of god character system in a systematic and connective process from Vietnamese myths to fairy tales, we can observe development steps in awareness level in thinking, in spiritual life of Vietnamese people and the society, thereby being aware of the development in the thinking process and the high-faluting and romantic process in arts of the ancients. Similarities and differences can be observed in the art of character building in myths and fairy tales. This is also an attractive factor which stimulates us to study this topic passionately. Under the framework of this article, we will focus on analyzing the following contents: 1 - The concept of god character and the documentary scope of the survey; 2 - Description and survey of gods in myths of Vietnamese ethnic minorities ; 3 - Description and survey of god characters in some typical Vietnamese fairy tales; 4 - Remark and evaluation of the transformation of god characters from myths to fairy tales using survey results.
